

Európsky a slovenský romantizmus

Spoločenská situácia Spoločenský vývoj v Európe medzi Veľkou francúzskou revolúciou (1789 – 1794) a buržoáznymi revolúciami (1848 – 1849) bol zložitý a protirečivý. Kapitalistické vzťahy ovládli spoločnosť a jednotlivca strácal istotu, začal sa cítiť v spoločnosti osamotený. Protirečenia sa zdali rozumovo neriešiteľné. Proti rozumu sa zdôrazňuje cit. Vzniká nová filozofia – idealizmus (nemecký filozof Hegel), ktorá považuje myšlienku, vedomie, ducha za prvotné, hmotu, bytie za druhotné. Prívrženci iracionalizmu (filozofický smer v idealistickej filozofii popierajúci vedecké, rozumové a logické poznávanie) uprednostňovali vieru a inštinkt. Filozofický a literárny smer sentimentalizmus sa pri poznávaní objektívneho sveta opiera o city, o citové zážitky. Vzniká kult silného jednotlivca (individualizmus), ktorý vzdoruje osudu a pomáha ľuďstvu (titanizmus). Súčasne človek pociťuje osamotenosť a upadá do pesimizmu. Princípy romantizmu · Subjektivismus: zdôrazňuje úlohy jednotlivca · Individualizmus: silný jednotlivec, ktorý nadraduje seba nad všetko · Hrdina: osamelý, pochádzajúci z jednoduchého ľudu, má silné ideály, za ktoré umiera; individuálny alebo kolektívny · Idealizácia: čierno – biele videnie postáv a situácie · Autoštylizácia: autor je hlavnou postavou · Titanizmus: tulák, pútnik, ktorý pomáha ľuďstvu, vzdoruje osudu a zomiera za svoje ideály · Prostredie: tajuplné · Čas: doba v minulosti · Konflikt: medzi snom a skutočnosťou · Kontrast: medzi dobrom a zlom, ale harmónia kontrastov (pr. V. Hugo – Chrám ..) · Žáner: próza, poézia (lyrická aj epická) => sylabický (slabičný) veršový systém, ktorý je založený na rovnakom počte slabík vo verši a ľudová slovesnosť · Druhový a žánrový synkretizmus: hranice medzi druhmi a žánrami zanikajú · Tzv. prírodná mystika: túžba po prírode · Romantizmus prispel k posilneniu identity jednotlivých národov, zaoberal sa hlavne históriou národov, národným jazykom a ľudovou kultúrou

EURÓPSKA ROMANTICKÁ LITERATÚRA Jean Jacques Rousseau Predstaviteľ šírenia nových spoločenských ideálov vo Francúzsku. Tvorba: · ROZPRAVA O NEROVNOSTI – hlásal návrat k neporušenosti prírody a útočí na súkromné vlastníctvo ako príčinu nerovnosti medzi ľuďmi, odsudzuje ho. · EMIL ALEBO O VÝCHOVE – v tomto pedagogickom románe sa zaoberá otázkami výchovy. Zdôrazňuje potrebu výchovy detí v prírode, kontakte s vecami, o kt. sa učia. · JÚLIA ALEBO NOVÁ HELOISA – v tomto sentimentálnom románe zdôrazňuje čistotu citov prostých ľudí. Vrchol európ. sentimentalizmu! Victor Hugo Zakladateľ francúzskeho romantizmu, básnik, dramatik, prozaik a esejista. Tvorba: 1. Poézia: - KONTEMPLÁCIE („pamäti duše, rozpomätúvania,,, napísal ju vo vyhnanstve, je vrcholom jeho poetickej tvorby), TRESTY – lyrické zbierky - LEGENDA VEKOV – cyklus epických básní. Komentuje plynutie vekov od Evy k Ježišovi, od antiky až po súčasnosť a vízie budúcnosti. Cieľ: v jasnom zrkadle ukázať pochmúrnosť doby a mnohotvárnosť človeka 2. Dráma : - CROMWELL – predhovor k dráme sa stal manifestom romantizmu. Žiadal slobodu umenia proti záväzným zásadám klasicizmu - HERNANI – táto hra zaznamenala víťazstvo romantizmu v dráme - RUY BLAS - veršovaná dráma o láske kráľovnej a sluhu preniknutá liberalistickými ideami 3. Próza : · CHRÁM MATKY BOŽEJ V PARÍŽI – historický román z 15. stor. opisujúci reálny svet aj svet ideálov, vymyslený dej sa odvíja od skutočnosti. Základom fabuly sú osudy mladej cigánky Esmeraldy a vášnivá láska pokryteckého kňaza Frola k nej. Zvonár v chráme hrbáč Quasimodo Esmeraldu ochraňuje, ale po jej poprave zhodí Frola z veže a sám zomiera pri mŕtvej Esmeralde. Román sa vyznačuje harmóniou kontrastov (Esmeralda, Quasimodo). Dielo je typické romantickým napätím, protikladmi, výnimočnými postavami i filozofickými úvahami. Postavy: Quasimodo – fyzicky odpudzujúci, ale vnútorne čistý. Stelesňuje nevedomosť a veľkú silu ľudu; titan; úprimne a čisto miluje Esmeraldu; nástroj osudovej pomsty. Esmeralda – krásna vo vnútri aj navonok, kontrastne vyniká na pozadí temného stredoveku, stelesnenie pôvabu a krásy, plná citov, no nemiluje Quasimoda – zamilovaná do Phoeba Claude Frollo – múdry, vzdelaný arcidiakon, ale aj alchymista a hermetik –považovaný za čudáka. Človek s čiernou dušou – kontrast. Znázorňuje stredoveký rozpor medzi cirkvou a životom, vierou a vedou, pravdou a pokrytectvom, drevený osudovosťou lásky – láska k Esmeralde sa mení na posadnutosť Pierre Gringoirre – Esmeraldin manžel, mysliteľ a tvorivý génius, ten, ktorý podnieti ľud do vzbury; objaví ušľachtilé jadro,

ľudskosť a lásku v chudobnom ľude. Lahko sa nadchne, nič nedotiahne do konca. Realistická postava. Phoebus – kapitán lukostrelcov, Esmeraldu nemiluje, iba sa s ňou zahráva, skazený, navonok vážny

Konflikt: - medzi spoločnosťou a Quasimodom, snom a realitou (sen – život s Esmeraldou, realita – nešťastie) Heinrich Heine Najrevolučnejší nemecký básnik a prozaik. Nadväzoval na romantizmus, v jeho tvorbe vidieť vplyv ľudovej poézie s baladickými prvkami, na začiatku tvorby čerpal z ľudovej slovesnosti.

· KNIHA PIESNÍ – básn. zb., básne mladosti, subjekt básnika a jeho nešťastnej lásky, využíval baladu aj rozprávky, kontrast medzi snom a skutočnosťou, príroda sa stáva symbolom pocitov a túžob človeka v spoločnosti.

· OBRAZY Z CIEST – snaha pretvárať spoločnosť, lyrické opisy prírody sa miešajú s humornými a politickými úvahami

· NEMECKO, ZIMNÁ ROZPRÁVKA (veršovaný cestopis, satirická skladba) – spája koncepcie nového, lepšieho života s ostrou kritikou feudálneho absolutizmu

· ČASOVÉ BÁSNE – zb., ostré sociálne básne, najznámejšia Sliezski tkáči – povstanie tkáčov

· ROMANZERO – zb., skepticizmus z pomerov v Nemecku George Gordon Byron Anglický romantický spisovateľ. Vo Švajčiarsku sa zoznámil s Percy Bysshe Shelley, ktorý napísal filozofickú veršovanú drámu ODPÚTANÝ PROMETEUS, v ktorej vyjadril vieru v príchod nového veku. Táto hra je proroctvom o páde tyranov a oslobodení ľudstva.

· CHILDE HAROLDOVÁ PÚŤ – lyricko - epická skladba (epos v 4 spevoch) z ciest po Európe. Opisuje v nej cesty a úvahy (opisy krajov a ich zvykov) pútnika po európskych krajinách. Hrdina sa cíti osamelý, ale súčasne sa búri proti tyranii a neslobode národov. Obsahuje aj politické komentáre. Autobiografické prvky. Childe Harold – mladý šľachtic znechutený prázdny spôsobom života, pokrytectvom vyšších vrstiev a pomermi v krajine => opúšťa Anglicko a putuje po Európe, zapája sa do vlasteneckých bojov, pokoj v duši nenachádza.

Myšlienky:-> Márnosť úsilí, stálosť iba v prírode – jej veľkosť umocňuje malosť človeka. ->každá túžba po moci je podlá, revolúcie často končia v tyranii . -> len slobodná krajina môže prekviatať – ak krajina nie je slobodná, je odsúdená na zánik. -> „ svet neľúbil som, ani on mňa nie“ (v závere diela) – konflikt hrdinu s okolitým svetom + skutočnosť verzus ideál. Týmto dielom priniesol titanizmus.

· DON JUAN – komický epos, je satirou na negatívne spoločenské javy. – súvisí s jeho zapojením sa do karbonárskeho hnutia (boj za osamostatnenie Tal.) v Taliansku

· DŽAUR, KORZÁR, MANFRÉD – básnické poviedky

· CHILLONSKÝ VÄZEŇ – poéma – vyjadrenie túžby Švajčiarov oslobodiť sa spod cudzej nadvlády. Povstalec, ktorého po mnohých rokoch väzenia oslobodili bernskí povstalci, sa cíti osamelý, nevie si zvyknúť na slobodu . Byron vytvoril nový typ romantického hrdinu (tuláka, väžňa), silnú osobnosť (titana), ktorý nemôže zvíťaziť v boji so spoločnosťou, pretože je osamelý. Ostatní svetoví romantici: · J. W. GOETHE: Utrpenie mladého Werthera – sentimentálny príbeh vo forme listov, protest proti existuj. spoločens. zriadeniu; Faust – veršov. dráma – symbol ľudskej aktivity, tvorivej práce, zmysel života nájde v práci pre druhých

· F. SCHILLER: drámy: Zbojníci, Úklady a láska: vzbura proti despotizmu šľachty A.S. PUŠKIN: Kaukazský zajatec, Medený jazdec, Eugen Onegin – veršovaný román, nový typ hrdinu – zbytočný človek, rozčarovaný životom, neschopný urobiť šťastným ani seba ani iných, Kapitánova dcéra

· A. MICKIEWICZ: Óda na mladosť; historický epos: Konrád Wallenrod; národný epos: Pán Tadeáš

· S. PETÖFI: veršovaná rozprávka: Víťaz Janko; epická báseň: Apoštol – proti tyranom

· K.H. MÁCHA : Máj, Mária · J. K. TYL: Strakonický dudák, Fidlovačka

· K. J. ERBEN: Kytice –zbierečka rom. balád, Vodník, Polednice

SLOVENSKÁ ROMANTICKÁ LITERATÚRA (1830 – 1850)

Spoločenská situácia: · kríza feudalizmu – revolučné hnutie (na čele: šľachta a zemianstvo) proti feudalizmu malo národnooslobodzovací charakter · slov. nár. hnutie sa vyvíjalo v podmienkach dvojitého útlaku (maďarský, nemecký) · 30.roky – formovanie hnutia štúrovcov · Chalupka -1829 – Spoločnosť česko – slovanská, 1836 – pamätný výlet na Devín, 1843 – zosadenie Štúra, protestný odchod študentov do Levoče, vznik hymny · 1843 – spisovná slovenčina, 1.kniha v novej slovenčine – 2.ročník almanachu Nitra(J.M.Hurban), 1844- celoslovenský spolok Tatrín, 1845 – politické noviny – Slovenskje národnje novini (vydávaný Štúrom do 48.-ho), 1848 – politický program – Žiadosti slovenského národa, SNR vo Viedni

Charakter romantickej literatúry: · nad osobnými citmi prevažuje láska k vlasti, slovenský humanizmus a zdôrazňovanie významu ľudovej slovesnosti · hl. lit. druh: lyrika, - nové žánre (duma, krakoviak), ponášky na ľudovú pieseň a balady · veršovaná epika nie je druhovo čistá, je popretkávaná lyricko – reflexívnymi (úvahovými) prvkami; rozvíja sa aj próza, najmä historické povesti a kratšie prózy zo súčasného života so satirickým tónom; dráma sa nerozvíjala pre nedostat. možnosti scénickej realizácie; literat. nadväzovala na západoeur. a slovanské literatúry, ale odmietala individualizmus a titanizmus. Samo Chalupka Zakladateľ

Spoločnosti česko - slovanskej; účastník povstania v Poľsku=> veľký vplyv na jeho poéziu, mohutné oduševnenie za ideu, za ktorú bol ochotný obetovať vlastný život ; tvorca historickej epiky; jánošíkovská, protiturecká tematika, tematika dávnej minulosti Slovákov. Tvorba: - LIKAVSKÝ VÄZEŇ - báseň, jánošíkovská tematika, uväznený Jánošík uvažuje o svojom osude, neupadá do beznádeje, verí, že sa mu podarí dostať na slobodu, nachádza tu motív vaty, symbol slobody - BOJ PRI JELŠAVE - b., protiturecká tematika, hrdinský zápas ľudových bojovníkov proti Turkom je korunovaný víťazstvom, proti sebe stoja vojaci pod vlajkami s krížom a polmesiacom, zvýraznená viera v spravodl. boj, v to, že Boh pomôže slovenskému národu. - TURČÍN PONIČAN - b., protiturecká tematika, veršovaná povesť, láska k národu (patriotizmus) víťazí nad materinskou láskou. - BRANKO - b., veršovaná povesť, oslava ľudového bojovníka proti pánom, postava Branka symbolizuje Slovensko, je titan, je ochotný položiť svoj život za vlasť. - MOR HO! - hrdinská epická báseň, myšlienka o práve ľudu na slobodu a rovnosť, je vrcholným zobrazením idey slobody, víťaziacej i nad smrťou, hlavným cieľom je oslava odhodlania a odvahy obetovať v boji za národ aj vlastný život. · námet z čias rímskeho panstva, dej je lokalizovaný na hranice vlasti, hrdí slovenskí junáci prichádzajú k pyšnému cisárovi s mierovým posolstvom, v kt. autor zdôrazňuje slovenskú hrdosť a slobodomyselnosť · cisár neuznáva ich slobodu a vyhlasuje ich za otrokov, nasleduje nebojácny boj junákov (kolektívny hrdina) s výkrikom mor ho! · Jeho hrdinovia - predstavitelia demokrat. ideálov, symbol nezničiteľnosti slov. ľudu, prirovnáva ich k prírod. úkazom - rastom sú ako jedle, pevní ako skala, aj ich posledný pohľad patrí prírode, vlasti, kt. je nehynúcim svedkom hrdinskej smrti, uchováva ich odkaz. Príroda tvorí jednotu s hrdinským dejom a vlasteneckým pátosom. · Chalupka odsúdil pokusy o podmanenie malých národov a veril v silu ľudu, kt. si vie ubrániť slobodu · Kladie dôraz na rovnosť človeka s človekom, národa s národom · Báseň je dynamická, plná napätia, využíva básnické figúry, symboly, hyperboly, prirovnania, zvukomalbu, synekdochy, epitetá, ucelená, vyhranená a pribojná Janko Král Najrevolučnejší zo štúr. básnikov. V revoluč. rokoch zatknutý spolu s J. Rotaridesom, väznený v Šahách, Pešti, neskôr po prepustení veľí dobrovoľníkom, neúspešná revolúcia je preňho sklamaním. Tvorba: · buričská · DUMA BRATISLAVSKÁ - protestná báseň, reakcia na odvolanie Štúra (Štúr = kríček kalinový), odchod do Levoče, cestou sa v horách stratí, hľadá Jánošíka. · DRÁMA SVETA - asi 70 básní, opisuje ťažký údel jednoduchého človeka (roľníka, remeselníka...), jeho bezmocnosť, zároveň predpovedá, že musia prísť lepšie časy, lepšie usporiadanie, verí v ich príchod. Tu báseň ZLOBOH - kritika Metternichovského skorumpovaného absolutistického režimu. Báseň OROL, OROL VTÁK · ZAKLIATA PANNA VO VÁHU A DIVNÝ JANKO - typická romantická báseň, lyrický obraz vnútra nenachádzajúci nikde pokoj. Subjektivizovaná balada, hrdina - romantický, bezočivý, smelý, nenávisťný, no obetujúci sa. Kompozícia - 3 časti: 1.subjektivizovaný opis prírody, 2. ľudová balada, odlišný verš typický pre ľúb. báseň (dedina, najbližší nechápu Janka), dej: Jano skáče kvôli panne do vln a utopí sa, 3. mŕtvola Janova na brehu - tragicky zahynul, titanizmus - Janko v zápase o uskutočnenie sna hynie (šlachetná obeť za bližneho) - balada citovosťou romantická, zobrazením skutočnosti realistická, vyjadril v nej všetky svoje rozpory, smútok, nespokojnosť so setom, ale aj lásku k ľudu a vôľu priniesť mu slobodu. Idyla víťazí nad tragikou, láska nad vzdorom, objektívny svet nad subjekt. rozorvanosťou. Vyzdvihovaním Jankovej odvahy zodpovedá balada rozhodnutiu štúrovcov zmeniť osud národa. Ján Botto Jeho poézia vyviera z predrevolučného zápalu štúrovcov a z dokonalého poznania ľudových rozprávok a piesní. Tvorba : - V jeho básn. počiatkoch sa objavuje motív zakliatej rozpr. krajiny (zamračená, pustá krajina) a šuhaj (s pomocou orlov, sokolov,) oslobodzujúci krajinu spod nadvlády mocností temna (šarkany, hady) - v b. SVETSKÝ VÍTAZ, POKLAD - BÁJ NA DUNAJI - húsku, symbol zakliateho Slovenska, slov. jazyka vyslobodzuje šuhaj (videli v ňom osobu Štúra), tá sa mení na krásnu pannu - Básne v duchu mesianizmu (očakávanie národu na vysloboditeľa), ale aj básne, kt. sú výzvou k aktívnej činnosti -napr. K MLADOSTI, POCHOD - ŽLTÁ ĽALIA - balada, spravodlivý trest za porušenie manželskej prísahy. - MARGITA A BESNÁ - žiarlivosť doženie macochu k vražde svojej nevlastnej dcéry, no pre výčitky svedomia napokon pácha samovraždu (povesť sa viaže k dvom skalám pri Váhu, miestu, ktoré je postrachom všetkých pltníkov) - SMRŤ JÁNOŠÍKOVA - vrcholné dielo, lyricko - epická skladba. Jánošík - prejav túžby ľudu po slobode, stelesnenie ľudového odboja proti feudalizmu. Dielo vzniklo po neúspešnej revolúcii, odrážalo pesimistickú náladu Slovákov, Jánošík - symbol predstaviteľov slovenského hnutia - práve preto si vyberá autor zlapanie, väznenie a smrť Jánošíka. Kompozícia: úvod a 9

spevov (posledný – forma dramatického dialógu), folklórne revolučný roman. epos osnovaný na ľudovej poézii. - spev: -oslava Jánošíkovej družiny (=akoby štúrovci), ich odboja proti poddanskému útlaku, zdieraniu, obraz jeho opustenosti, žiaľ nad zlapaním Jánošíka (symbol slobody, vatra dohára) - spev: - zlapanie J., zázračná sila je zdolaná vďaka zrade. J. ostáva nezlomený a odvráva premožiteľa. - spev: - žalospev milej, je symbolom duše ľudu, obsahuje ľudové piesňové motívy o tragicky zlomenej láske, opis čierneho mesta – tyrana, kt. J. väzní, ale sa ho aj bojí - spev: - najpochmúrnejší, noc vo väzení a sen o mladosti. Diabol mu pripomína blížiacu sa smrť. - spev: - najkrajšie básne o slobode, ospravedlňuje svoje činy tým, že nemohol zniesť ťažké muky nevoľného ľudu. Vrcholí kontrast medzi trag. osudom J. a vierou vo víťazstvo slobody J. vo väzení - spev: - túžba po slobode je večná, dej vrcholí, keď sa kňaz dáva modliť J. pred popravou, on sa odmieta modliť za seba, modlí sa za národ, tragický moment je pasivita nevedomeľého (ubiedeného a zastrášeného ľudu), nastolená revolučná myšlienka, že bez aktívnej účasti ľudu nebude lepšie. Botto vyslovuje nádej, že chmáry naveky nezastrú slnko, že túžba po slobode bude večne živá. - spev: - J. sa lúči s rodným krajom, niet tu pesimizmu, stojí ako víťaz s myšlienkou slobody nad popravou. Opis J. popravy za smútku neba i zeme, spomína na svoj boj proti tyranom, ľud je mĺkvy, ale postupne sa v ňom prebúdzajú túžba po novom J. - spev: - Slovensko – zakliata krajina, v kt. si ľud rozpráva o J., J.- symbol slobody, boja proti krivde - spev: - zjavenie, alegorický spev, obraz J. svadby s kráľ. víl je potvrdením živého ján. mýtu v ľude · hl. roman. konflikt : rozpor medzi veľkými túžbami a skutočnosťou, medzi slobodou a bezprávím; celá tvorba je spätá s ľud. poéziou, kt. spojil s myšlienkou národnooslobodzovacieho a soc. odboja; krásne využité baladické figúry: hyperboly, zdobneniny, rečnícke otázky, prirovnania, symboly, kontrast